

כניית אמנה כיתתית לזיכרת אקלים מיטבי ומניעת דחייה חברתית

שיעור כישורי חיים לכיתות ד' – ז'¹

רציונל

שיעור זה (שמומלץ להעבירו כשיעור כפול) מבוסס על הנחת יסוד הרואה את התשתית ליצירת אקלים חינוכי מיטבי בכתה כהתערבות פרואקטיבית אשר תזמין את תלמידי הכתה להפגין התנהגויות פרו-חברתיות (נתינה, עזרה הדדית, שיתופי פעולה, הוקרה, פרגון, עידוד, תמיכה ועוד); אקלים חברתי מיטבי בכתה יושג על ידי ההכרה ההתנהגויות הללו והצהרה כי הן חשובות לכתה על מנת להשתית יחסים חיוביים ונעימים בקרב תלמידי הכתה. תלמידי הכתה שותפים לניהול האקלים החברתי – ולכן מצופה שהתלמידים ישמרו על הכללים הנהוגים בכתה ויקדמו בדרך זו נורמות והרגלים חיוביים כדרך חיים לטובת הכלל, היחיד וה"ביחד" גם יחד.

מטרות

- כתיבת אמנה חברתית משותפת, המבוססת על "פירמידת הצרכים" - הבסיסיים והמיטביים
- פיתוח תחושת אחריות ומחויבות לאקלים החברתי החיובי בכתה, בקרב התלמידים

מהלך השיעור

סבב פתיחה

כל תלמיד מוקיר תודה לתלמיד שיושב לידו (או מימינו, כאשר יושבים במעגל)

¹ מומלץ לקרוא קריאה מקדימה את המסמך - "אקלים חברתי מיטבי בבית הספר ובכיתה מסמך מערכת המסייע בהבניית תכנית ההתערבות" הנמצא בעלון המקוון תחת הכותרת: "תפיסה ומדיניות"

הזמנה לשיח ותובנות בעקבות הסבב שהתקיים

- כיצד הרגשיתם במהלך הסבב כאשר הוקירו לכם תודה? וכיצד הרגשיתם כאשר אתם הוקרתם תודה?
- על מה אנחנו מוקירים תודה?
- האם אנו מביעים מילים הוקרת תודה לחברה/בכתה? באילו תדירות ובאיילו מקרים?
- מדוע חשוב להוקיר תודה?
- מה יצאנו לנו להוקיר תודה בכתתנו?

המורה מזמינה את התלמידים לאסוף רגעי "נועם" כתתי - אני מזמינה כל אחת מכם לחשוב על השבועות והימים האחרונים שעברו עליכם בכתתנו, ולהיזכר בשלושה אירועים שהרגשיתם שנים ונוח לכם בכתה. יתכן שתיזכרו במשהו שנתן לכם להרגיש טוב בזמן התרחשותו, או משהו שנתן לכם תחושה נעימה כאשר נזכרתם בו בדרככם הביתה או בשעות אחר הצהריים והערב.

המורה מזמינה את התלמידים לכתוב על גבי שלושה פתקים "כותרת" לכל אחד מהאירועים.

שיח בזוגות

תלמידי הכתה מוזמנים לשתף בזוגות בשלושת האירועים שכתבו.

חזרה למליאה

המורה מזמינה מספר תלמידים לשתף באחד האירועים שכתבו ולאחר ביחד את צורך שהתממש באותו אירוע ואשר גרם לתחושה הטובה של התלמיד.

לאחר שמספר תלמידים משתפים - המורה רושמת את הצרכים הבסיסיים והמיטביים על הלוח (מוגנות ביטחון, ערך וכבוד, שייכות, מסוגלות, אוטונומיה/ בחירה, ומימוש עצמי וביטוי אותנטי) ומסבירה כל צורך (נספח 1).

המורה מזמינה את תלמידי הכתה לשוב לשיח בזוגות ולחשוב שוב על כל אירוע שרשמו, לאתר את הצורך שהתממש, ולרשום אותו מאחורי הפתק.

המורה תולה שישה בריסטולים בכתה עם כותרות על פי הצרכים.

התלמידים מוזמנים להדביק את הפתקים של האירועים שרשמו בבריסטול עם הצורך שסופק באותו אירוע, והביא ככל הנראה לתחושה הנעימה.

המורה מבקשת מהתלמידים להתבונן על המיפוי הכיתתי שנוצר, לשוחח על מה שניתן ללמוד על הכתה שלנו -

- האם ניתן לזהות אילו צרכים חשובים לנו יותר ופחות?
- אילו צרכים מתממשים הכתה שלנו?
- אילו צרכים אנו רוצים לחלק?
- מהן ההתנהגויות שביארו לאימוש הצרכים (ניתן להפוך את הפתקים ולהתבונן באירועים הרשומים בצד האחורי של הפתקים).

המורה מבקשת מהתלמידים להתחלק לשש קבוצות – כל תלמיד יבחר באיזה צורך הוא רוצה לדון.

בקבוצה

כל קבוצה מקבלת בריסטול של הצורך בו היא עוסקת. התלמידים מוזמנים לקיים דיון על הצורך – וההתנהגויות שרצוי להרבות בהן, על מנת לעודד ולקדם את מימוש הצורך הזה בכתתנו. בתום הדיון – על הקבוצה לבחור חמש התנהגויות מומלצות ולרשום על דף.

במליאה

כל קבוצה מוזמנת לשתף את הכתה בהתנהגויות המומלצות ולרשום אותן על גבי הפירמידה הכיתתית. (ראי נספח 2).

לסיכום

המורה והתלמידים יבחנו את התנהלות הכתה בהתאם למימוש הצרכים וינסו ביחד לחשוב על תחזוקת האקלים המיטבי ברוח האמנה שנכתבה.

נספח 1: צרכים הבסיסיים והמיטביים – הצרכים מובאים כאן בניסוח המלא המיועד למבוגרים, המנחה תציג בפני התלמידים את הכותרות של הצרכים ותסביר אותם בהתאם לשלב הגיל

צרכים בסיסיים

.1

הצורך בביטחון (מוגנות)

הכוונה היא הן לביטחון פיזי - לשלמות הגופנית - והן לתחושת ביטחון בסיסי, ליציבות וקביעות. סיפוקו של הצורך בביטחון יתרום לכך שהפרט לא יחוש איום על ביטחונו האישי ויחוש כי ישנם חוקים וסדר התורמים לתחושת שליטה ומונעים תחושת פחד.

הדרך העיקרית לסיפוק הצורך בביטחון בבית-הספר היא באמצעות קביעת נורמות וכללים ברורים, הבהרתם ואכיפתם באופן עקיב, וכמובן ניסיון בלתי פוסק למנוע פגיעה פיזית כלשהי בתלמידים.

.2

הצורך בשייכות וחום

הצורך לחוש שייכות, לחוש נאהב ומקובל על האחרים. שייכות מושפעת ממידת הלכידות החברתית, מידת שיתוף הפעולה והעזרה ההדדית, מידת ההישגיות והתחרותיות; הכנסה של כלל התלמידים למעגל החברתי.

.3

הצורך בהערכה עצמית

הצורך של האדם בהערכה, בהוקרה ובכבוד. תחושת הערך והכבוד של האדם מושפעת מהדימוי העצמי שיש לאדם לגבי עצמו ומההערכה שהוא זוכה לה מהזולת. יש הרואים את התהליך כמעגלי – קבלת חיזוקים חיוביים מהסביבה (שבחים, ביטויי הערכה) תורמת לבנייה של הערכה עצמית חיובית. לדוגמה – כאשר התלמיד נבחר לוועדה כיתתית, כאשר תלמיד כלשהו נעזר בו, כאשר תלמיד מקבל שבחים מחבריו ומוריו, כל אלו מעלים את תחושת הערך עצמי. תחושת ערך עצמי גבוהה מסייעת לפרט להמשיך לנקוט בפעולות חיוביות.

צרכים מיטביים

.4

הצורך באוטונומיה

תחושת הפרט שהוא פועל על פי רצונו ומתוך בחירה. תחושת אוטונומיה תתבטא בתחושת הפרט כי יש לו שליטה במצבים בהם הוא פועל, תחושה של השתתפות בקבלת החלטות שיש להן השפעה על האדם עצמו.

מחקרי שדה הראו כי תלמידים למורים התומכים באוטונומיה מראים יותר מוטיבציה אישית פנימית, יותר סקרנות ויותר מוכנות לאתגרים.

.5

הצורך בתחושת מסוגלות

הצורך של האדם לחוות תחושות של אפקטיביות בביצוע פעולות. צורך זה כולל היבטים נוספים: הצורך בשיפור היכולת או המיומנות בתחום פעילות מסוים, באופן שהתלמיד מרגיש כי השיג או התעלה על יעד שהציב לעצמו וכן תחושה של שליטה במיומנות מאתגרת.

מחקרים מראים כי סיפוק הצורך במסוגלות מקדם רווחה נפשית וכי תחושת מסוגלות (קומפטנטיות) ומשובים חיוביים מקדמים מוטיבציה פנימית.

.6

הצורך במימוש עצמי ובביטוי אותנטי

השאיפה האנושית לצמוח, להתפתח ולמצות את מלוא היכולות והכישרונות תוך קבלת האדם עצמו את טבעו הפנימי. הצורך של האדם לבטא את הווייתו הפנימית, כפי שזו נתפסת על-ידיו.

אדם אותנטי פועל בהתאם להכוונה פנימית שלו ונאמן לאמונותיו ולעקרונותיו.

מושג היחיד האותנטי, שרווח היום בפילוסופיה של החינוך, מוזכר בהקשר של מימוש עצמי וכורכים בו את המושגים: ספונטניות, יצירתיות, קומוניקטיביות ואוטונומיה.

נספח 2: פירמידת הצרכים כבסיס לאמנה הכיתתית

